

Какво е състоянието на държавата?

Славчо Парушев

10 Юни 2013 г.

Старо правителство. Служебно правителство. Ново правителство. Да се коментират е някак си неудачно. За старото правителство действа принципа – „на умряло куче нож вадиш”, за служебното правителство принципа – „и сам войнът е войн”, а за новото правителство – ами ... „рано е либе за китка”. Простете изказа и лиричното отклонение, но някак си така стоят нещата към настоящият момент. Не искам да навлизам изобщо и в политическата риторика. Политическата ситуация така или иначе отговаря на един мой любим девиз – „Всеки проблем има решение. Когато един проблем няма решение – това не е проблем. Това е факт!” Ето защо в моето икономическо есе искам да подхожда съвсем трезво без да навлизам в излишни цифрови статистически еквилибристики, като разбира ще е невъзможно да избягаме напълно от графични изображения в подкрепа на тезата.

Да се върнем към превърналият се в „сакрален” въпрос – „Какво е състоянието на държавата?” Колкото и да е общ въпроса и колкото и да има различни становища, като изчистим всички излишни „риторики” отговорът е – „Зависи!” Този отговор не е бягане от проблематиката. Той е синтезиран изказ на трипластовият смисъл на отговора. А пластове наистина са три:

- Макроикономически
- Микроикономически
- Семейен/личен

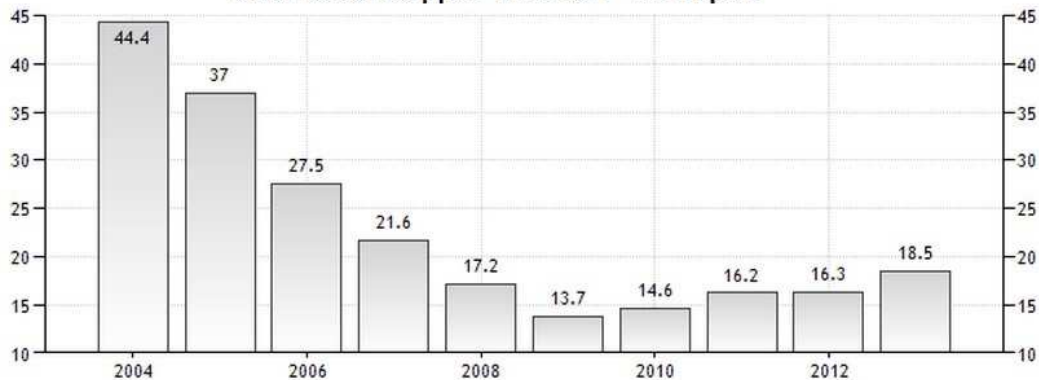
Разглеждането им в пълнота не само би хвърлило светлина върху същността на българската икономика, но ще ни даде и отговор на въпроса защо има толкова разнопосочни отговори сред икономическите експерти и политическите партии.

Нека първо се спрем на макроикономическият пласт. Това е пласт, в който се наблюдават макроикономическите показатели на страната. Този пласт бе и водещ за бившият министър на финансите в правителството на г-н Борисов. Така икономическата политика бе подчинена само на силно ограничени мерки касаещи два ключови показателя:

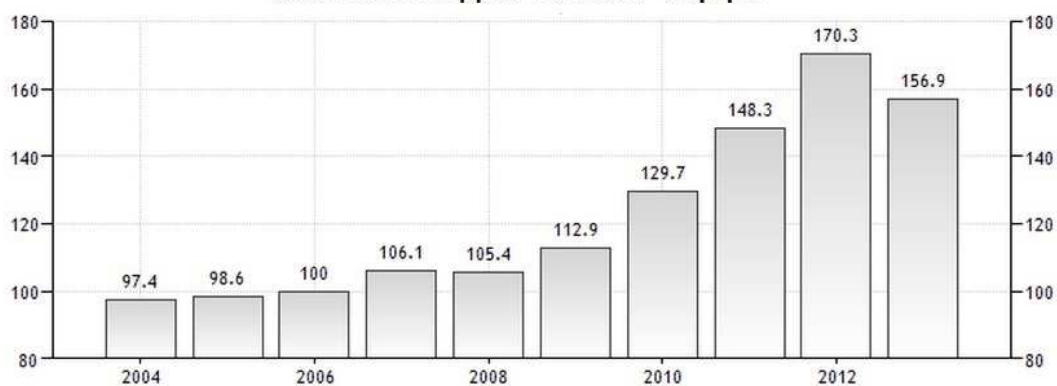
- Съотношение дълг към БВП
- Бюджетен дефицит като процент от БВП

Точка! Всичко в името на тези два показателя. И по тези показатели бе постигнат пълен отличен от правителството. В двете графики по-долу сме дали сравнението на тези показатели за България, Гърция (емблематична като „лоша” в областта на икономиката страна) и Германия (емблематична като „добра” в областта на икономиката страна):

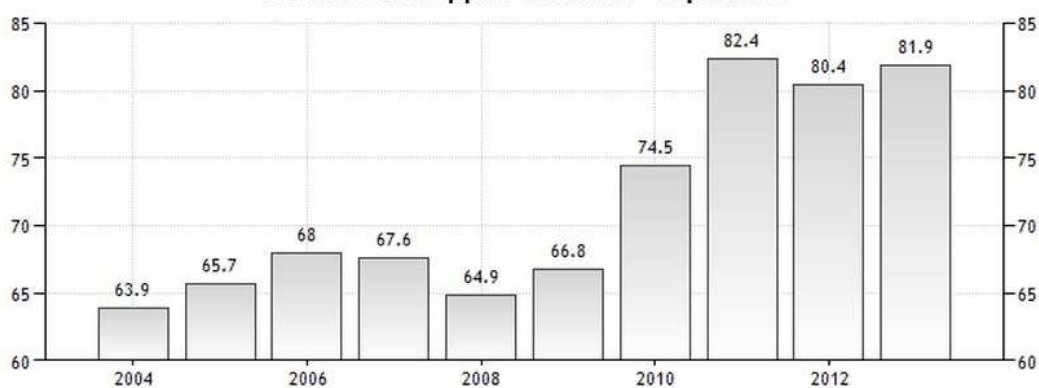
Съотношение Дълг към БВП - България

Съотношение Дълг към БВП - Гърция

Съотношение Дълг към БВП - Германия

Източник: <http://www.tradingeconomics.com>

Виждаме, че при съотношението Дълг към БВП, България дори и при най-лошото си ниво за последните четири години – 18,5 % пак е много по-добро в сравнение с другите две референтни страни. Следващата таблица илюстрира, че това съотношение дори се подобрява :

(млн. евро)

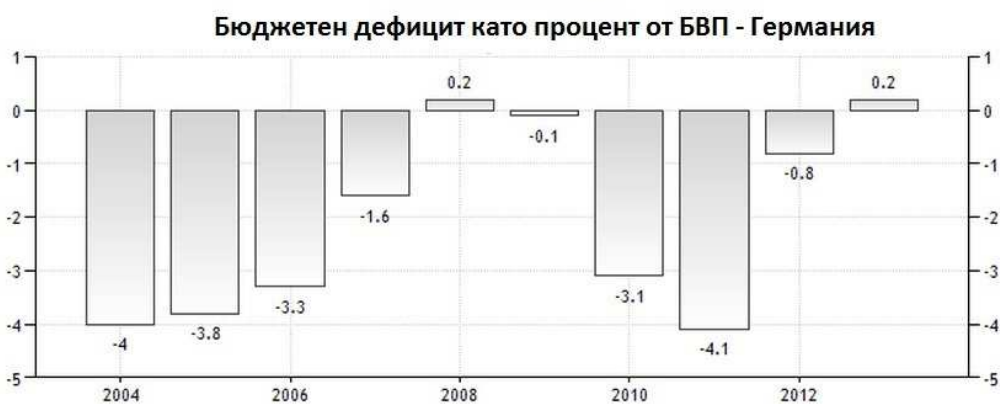
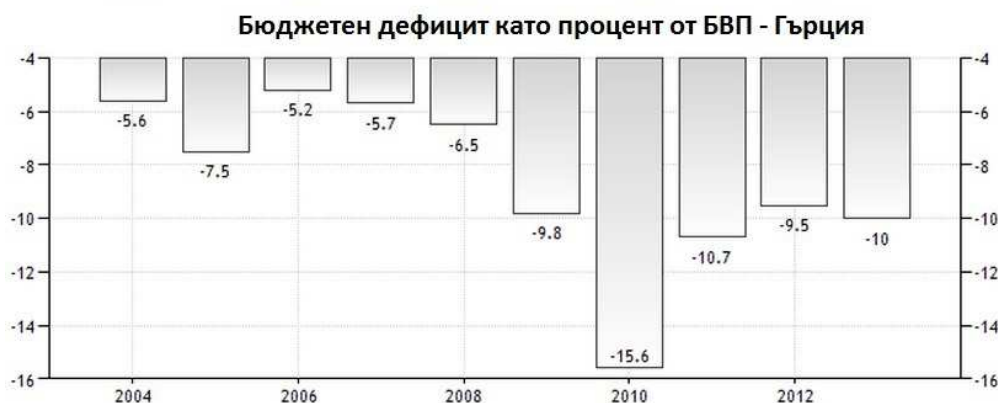
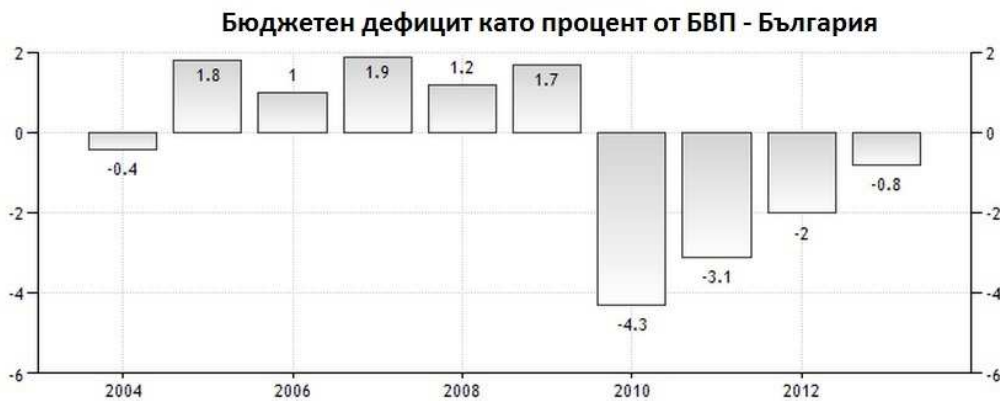
Структура	към 31.XII. 2012 г.	към 31.I. 2013 г.	към 28.II. 2013 г.
I. Консолидиран държавен дълг	7 484.7	6 685.2	7 140.0
1. Държавен дълг	6991.2	6 196.1	6 659.3
2. Дълг на социалноосигурителните фондове	0.0	0.0	0.0
3. Дълг на общините	493.5	489.1	480.7
Консолидиран държавен дълг/БВП (%)	18.9	16.4	17.5

Източник: Министерство на финансите

Данните за Януари отразяват изплащането на облигациите, а през Февруари имаме ярък ръст заради краткосрочните съкровищни бонове, емитирани за изплащане средствата на фермерите.

Както вече казахме, дори и 18% да приемем пак ще имаме над четири пъти по-добро съотношение от това на Германия и почти 10 пъти по-добро от това на Гърция. Макар и леко иронично – оказва се че българският финансов министър се е опитвал да се покаже като „по-католик от папата”.

Същото можем да видим макар и в по-малка степен и на следващата графика, показваща бюджетният дефицит като процент от БВП:

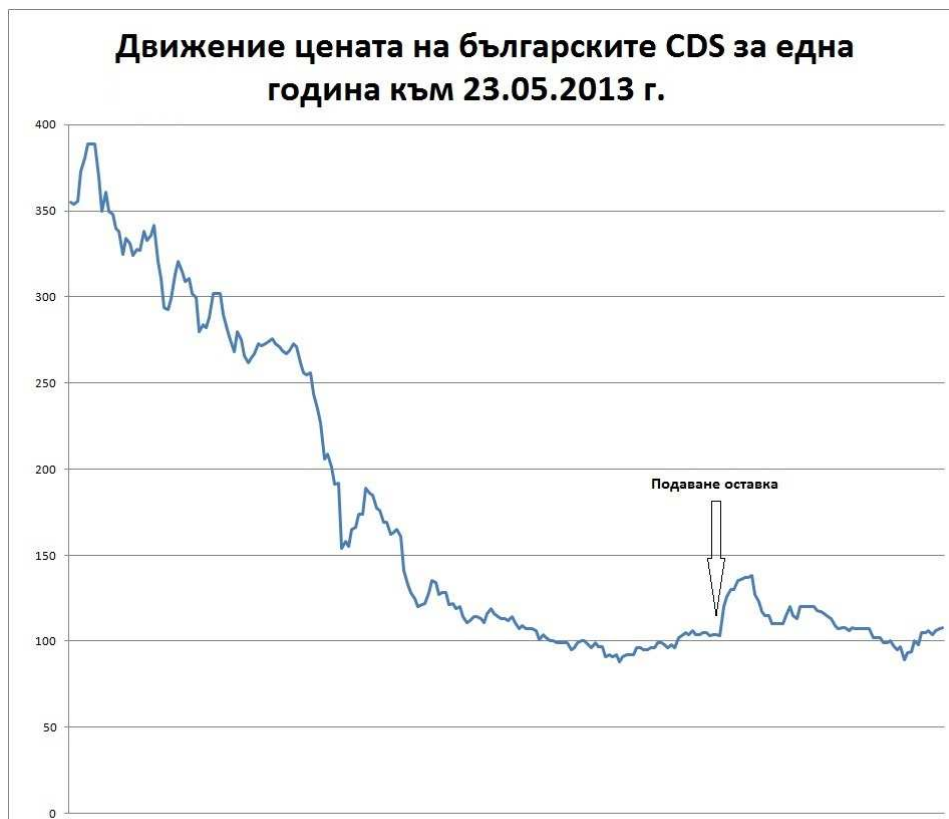
Източник: <http://www.tradingeconomics.com/>

Но дори и в момента да можем да видим подобрение при Германия в сравнение с България в разглежданият период от 2004-та до началото на 2013-та средният бюджетен дефицит е много по-добър за България.

Цялата тази картина доведе (освен хвалебствената риторика на правителството на г-н Борисов) до спад в лихвените проценти по емитираните на вътрешният и външен пазар правителствени облигации. Външната емисия от петгодишни еврооблигации в размер на 950 милиона евро бе финансирана при лихва 4.25%. Това даде повод на г-н Борисов да заяви: "България стои много стабилно и това е

един прекрасен отговор на цифрите на Станишев, Орешарски, Костов, на всички, които ни притискаха да проведем тази сделка предишните години, защото тогава бил моментът, но ние изчакахме най-подходящото време - да имаме най-добрия рейтинг, да станем от трите държави покрили Маастрихтските критерии. Когато има числени измерения, и боговете мълчат". От своя страна президентът Плевнелиев също беше във възторг и заяви: "България е символ на култура на стабилност и на финансова дисциплина и това се изплаща и получава подкрепа. България имаше смелостта да се обърне към най-тежкия, но и към най-истинския съдия - това са пазарите и аз поздравявам правителството, министъра на финансите за резултата, който те постигнаха". Нека добавим че в този период италианските 5-годишни облигации се емитираха при доходност между 5.5 % и 6.5%.

Стремежа на г-н Дянков да получи оценка „Отличен“ по макроикономика напълно успя. Това се отразява и в оценката на суаповите инструменти – CDS, чието по-популярно название е „застраховка срещу фалит на държавата“. Цената на този инструмент наистина започна да падаше а и все още е на много ниско ниво. Показали сме движението на цената на този инструмент за последната една година в графиката по-долу:

Източник: Deutsche Bundesbank

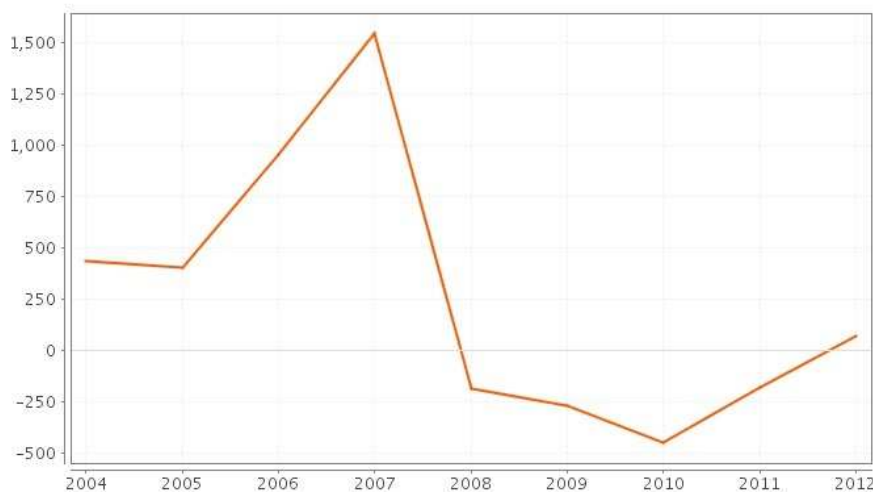
От графиката виждаме, че дори и оставката на правителството не повлия толкова много на цената на този инструмент и въпреки лекото покачване, то бързо се възстанови.

Разбира се съществуват и множество други макроикономически параметри, които би трябвало да се вземат под внимание, но ние минаваме през този макроикономически пласт цитирайки само тези, защото освен че са най-чисто цитираните от политическите противници като положителни или отрицателни, но и някак си бяха възприети (абсолютно неправилно разбира се), като най-важните и водещи за оценка финансовата стабилност на държавата.

И нека отново кажем – така погледнато състоянието на държавата е отлично. Но... има разбира се едно „но..” Всъщност няколко...

Първото от тези „но” е размера на нетните преки чуждестранни инвестиции. В графиката по-долу сме показали тяхното движение по данни на БНБ.

Нетни преки инвестиции в страна - финансова сметка (милиони евро)

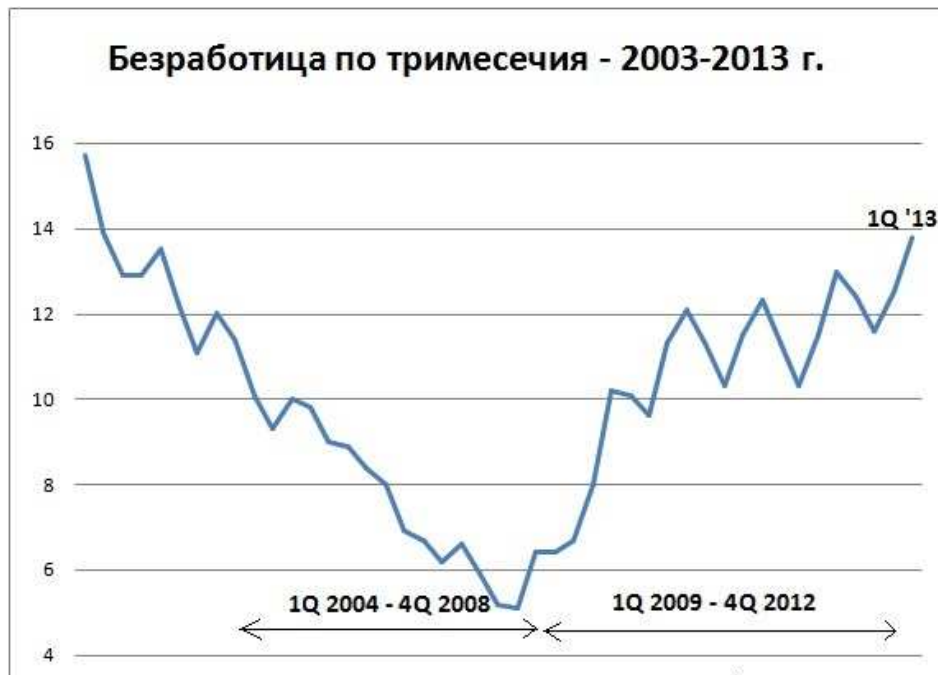

Период	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Бъдещите, Нестандартни данни по отношение на сезонността и броя на работните дни (милиони)	401.4	408.7	957.5	1507.2	-183.5	-269.0	-405.7	-173.7	76.6

Източник: БНБ

От пика през 2007-ма година положението е почти плачевно. Като подкрепа на казаното може да се добави, че преведените от емигрантите пари през 2012 г. и 2013 г. са повече от преките чуждестранни инвестиции в страната. Преките чужди инвестиции са изключително важни, защото за малка икономика като нашата са

моторът за създаването на работни места. Простичко казано дори и най-съвременната машина или офис ако щете се нуждае от хора. А тези хора в голямата си част са жители на страната. А при нас дори се забелязва отрицателен знак, съдейки по данните за финансовата сметка за периода 2008-2011 г. А това води логически и до следващото голямо „но“ – размера на безработицата. В таблицата по-долу предоставяме данните за безработицата през последните десет години:

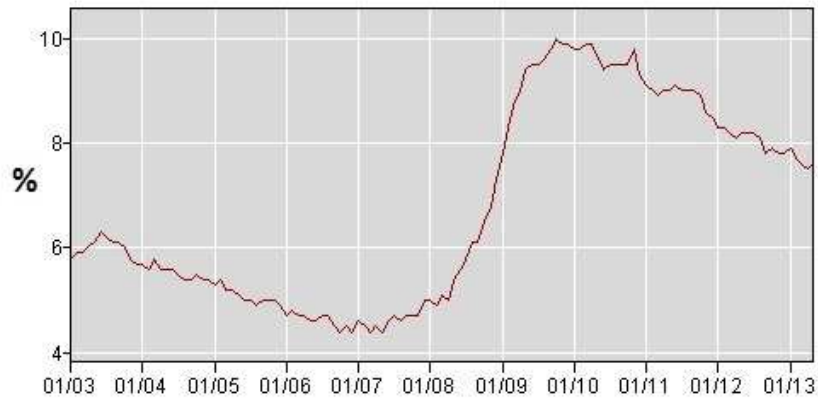
Източник: НСИ

От графиката ясно виждаме разграничението – преди кризата (периода 2003-та до края на 2008-ма) и след нея. Посочили сме двата четиригодишни период с цел ориентацията в политическото говорене, където правителството на г-н Станишев изтъква като свой плюс спада на безработицата и респективно правителството на г-н Борисов. Считаме, че коректното обаче е да се говори с термина - преди и след кризата.

Нека обаче разгледаме нивата на безработица в САЩ и Германия:

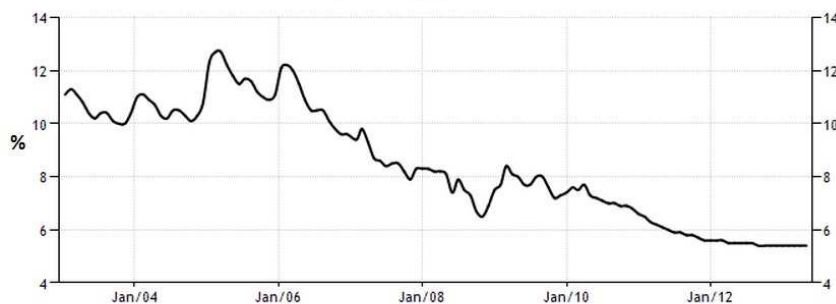

Месечна безработица в САЩ

Източник: USA National Labor

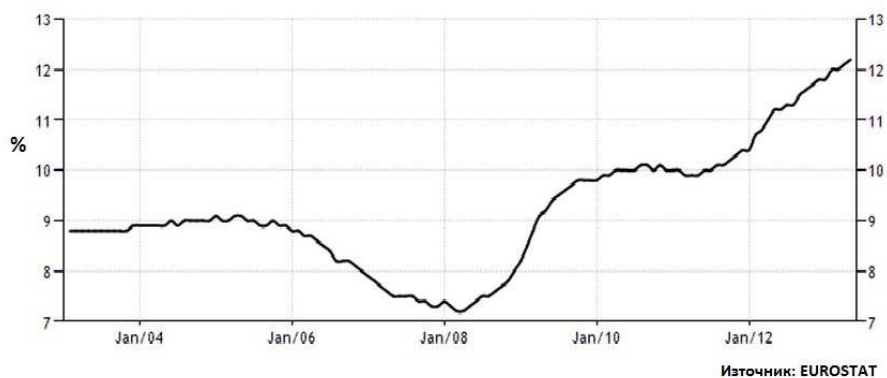
Месечна безработица в Германия

Източник: EUROSTAT

И от двете графики показват, че тези две големи икономики са започнали своето възстановяване от януари 2010 г. А това определено не се случи в България. Нашата страна следваше като цяло тенденцията на Европейският съюз:

Безработица - еврозона

Източник: EUROSTAT

Но и този факт не би трябвало да ни успокоява тъй като в тези обобщени данни за еврозоната са взети под внимание страни повлияни изключително много от кризата и страни и в изключително лошо финансово състояние , а именно Гърция, Испания и Португалия.

И сега нека се върнем към основният въпрос – „Какво е състоянието на държавата?” Анализът показва – добро, без да е чудесно или пък достатъчно за правилното развитие на държавата. В този ред на мисли не можем да не споменем и изказването на г-н Орешарски, че страната никога не е била в по-лошо положение, отколкото сега. Прав ли е г-н Орешарски? Категорично не! Всички данни показват, че дори без да броим 89-та и 96-та година с техните катастрофални кризи страната е била в много по-лошо положение дори сравнено с 2003-та или 2004-та година.

Но това ли е цялата истина за състоянието на държавата въпреки даденият отговор. Категорично не според мен. Много често анализите и коментарите се ограничават до едни или други макроикономически данни и показатели. Рядко и то само от експертите се навлиза в пълнота на макроикономическият анализ. Той от своя страна пък е напълно нечитаем за масовата публика. Също така рядко се опира и до вторият пласт от отговора за състоянието на държавата, а именно микроикономическият. Казваме рядко, а не никога, единствено заради това че от време на време се говори за пазар на труда, размер на възнагражденията и фирмени финанси.

Нека започнем със съвсем простата констатация – „няма бизнес”. Тази констатация, колкото и да не звучи „научно” или подкрепено със статистически данни трябва да се вземе под внимание. Най-малкото, защото я чуваме непрекъснато от представители както на бизнеса, така и от самите работници. Разбира се има данни, които подкрепят тази чисто интуитивна или дори визуална констатация. Тук нямаме предвид намаляването броят на фирмите с над 100 000, защото голяма част от тях не бяха функциониращи. Нямаме предвид и данните на „Soface България” от последните дни, според които близо 2,5 пъти са се увеличили фирмите в несъстоятелност у нас през 2012 спрямо 2011 година. Както и ако през 2011 година фирмите в несъстоятелност са били 390, то през миналата година вече достигат 1 339. Това е увеличение от над 243% и превръща България в лидер по фалити в Централна и Източна Европа (ЦИЕ). Не заради друго, а защото на фона на общия брой фирми – 380 хил. през 2012 година, делът на тези в несъстоятелност е под 1%. Съвсем друг е пък въпросът, че активните фирми са не повече от 60-70 хиляди.

Дава ли все пак статистиката някакви индикации за това „усещане“? В графиката по-долу показваме данните на Националният статистически институт за индексите на оборота:

Източник: НСИ

Видна е тенденцията за спад при сезонно изгладената крива от май месец 2008-ма година. Така , че очевидно не е просто „усещане“, а икономически факт.

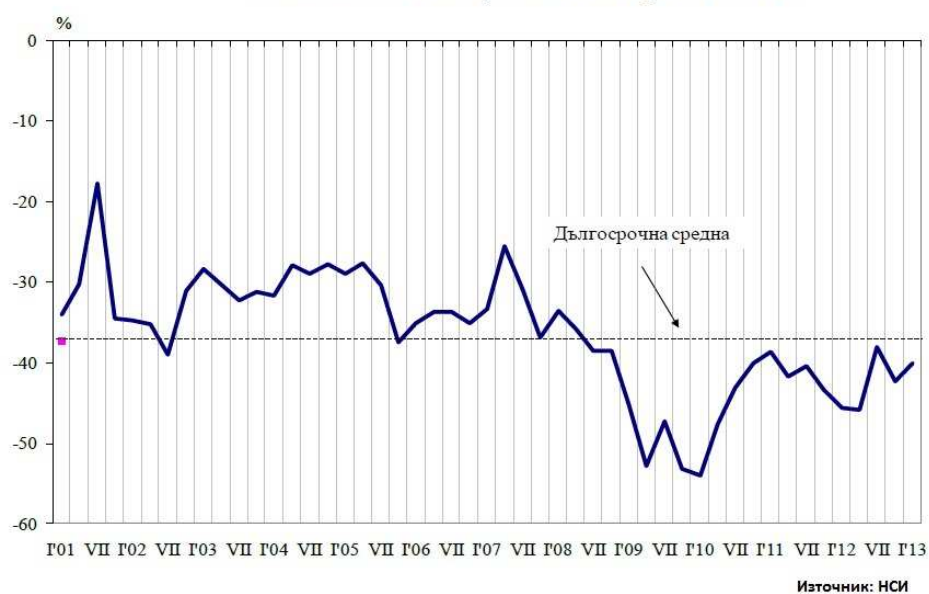
Нека обаче се спрем и на един показател, на който медиите рядко обръщат внимание. Предполагам, че причината за това е не само негова трудна разбираемост, но и някак си не особено сериозното му звучене – потребителско доверие. Прие ли сме че доверието едва ли има математически или статистически изказ, а още по-малко пък икономически. Това разбира се е изключително погрешно схващане. Нека обясним съвсем накратко какво представлява този показател. Нагласите на потребителите всъщност са един от най-важните индикатори за състоянието на икономиката на дадена държава. Съществуват множество различни индекси, които се опитват да следят настроенията на потребителите – с различна методология и различен подход на изчисление. В моето изложение ще разгледаме случая със САЩ, не само защото това е най-голямата икономика в света, а и защото американските потребители са известни с консуматорското си поведение. Друга причина е, че в България нямаме ясно изразен индекс, който да е приел „гражданственост“ и който ясно да

повлиява върху икономическите решения на стопанските субекти. Потребителското доверие в САЩ например се измерва с Индекса на потребителското доверие (CCI) и той се определя като степента на оптимизъм в икономиката, която потребителите изразяват чрез спестяване и харчене. CCI се изчислява от Conference Board и за първи път е публикуван през 1985 година. Тогава индексът стартира със стойност 100 пункта и от тогава тази стойност се променя месечно спрямо проучване сред домакинствата за тяхното мнение и прогнози за съответно текущото и бъдещето състояние на икономиката. Възгледите за настоящето обхващат 40% от индекса, а очакванията за бъдещето – останалите 60%.

Накратко казано ако месец след месец се наблюдава намаление на индекса, това означава, че потребителите имат негативен поглед върху способността си да си подсигурят и задържат доходоносна работа. Затова производителите могат да очакват, че домакинствата ще избягват пазаруването на дребно и по-скъпите стоки. Така запасът от стоки на фирмите ще бъде намален значително, за да намали разносните или да премахне нуждите от инвестиране в нови проекти или съоръжения. По този начин банките ще очакват спад в кредитната активност, молбите за ипотека и използването на кредитни карти.

Сега обаче нека отново се върнем в България. У нас Националният статистически институт също публикува показател за доверието на потребителите. Той се осъществява чрез стандартизирани анкети, като НСИ декларира хармонизиране на методологията с европейската такава. Ето и самата графика:

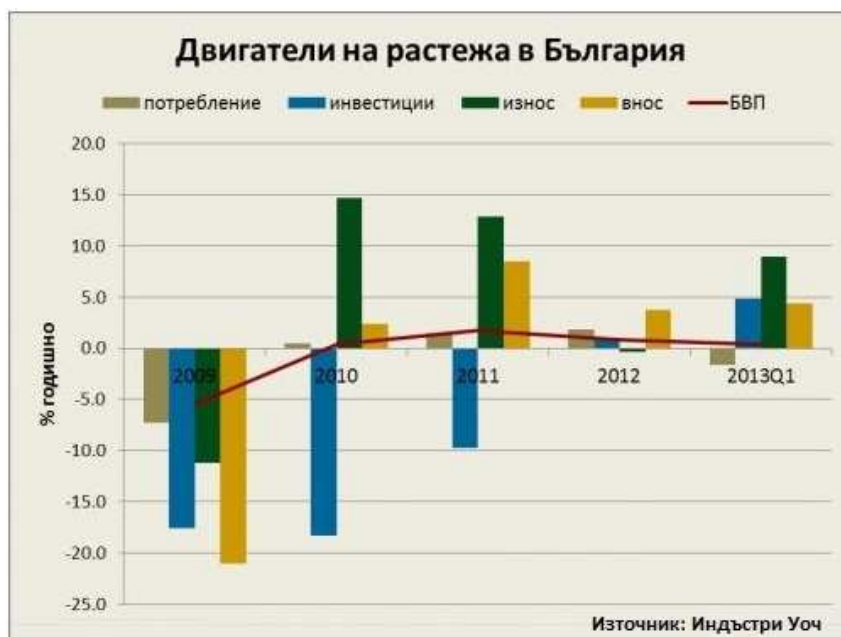
Показател на доверието на потребителите

Индексът по описаната от НСИ методология представлява средната аритметична на очакванията за развитието през следващите дванадесет месеца на: финансовото състояние на домакинствата, общата икономическа ситуация в страната, спестяванията на домакинствата и безработицата, като последният баланс се взема с обратен знак.

Ако се вгледаме в графиката – положението образно казано „никак не е розово”. И ако можем да се изразим максимално просто – потреблението е силно ограничено. Това от своя страна ни връща към началният вероятно „елементаристичен” изказ – „няма бизнес”. Когато няма бизнес фирмите от своя страна не инвестират и не наемат хора. Безработицата се качва, спада още повече потреблението, което още повече ограничава дейността на фирмите и така нататък... Изводът е ясен – спирала надолу.

Къде са възможностите в такъв случай. Те станаха вече не само известни, но и направо банални – нови инвестиции, увеличаване на постъпленията от европейски фондове, увеличаване на износа, социално подпомагане и т.н. По-синтезирано по основни двигатели са показани в следната графика от Индъстри Уоч:

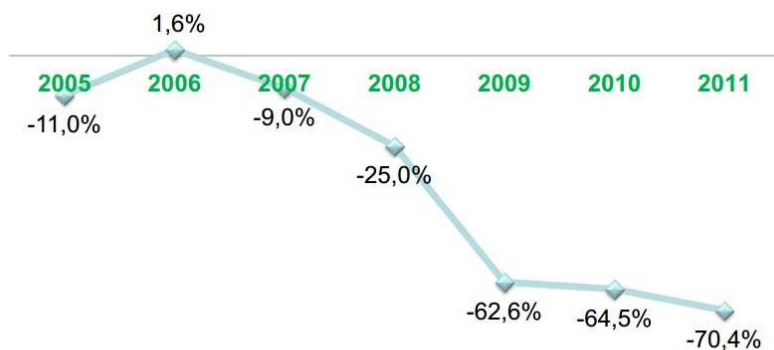

Тук се вмъкват разбира се и много на брой, но второстепенни мерки като например намаляване на административното бреме. Казваме второстепенни, защото те целят увеличаване инвестициите и дейността на фирмите. Субсидираната заетост чрез правителствени програми, както и увеличаването на

социалните плащания също целят повишаването на потреблението, но тяхното въздействие е краткосрочно и не особено сигурно като ефект върху икономиката.

Друг съществен инструмент е увеличаване на кредитирането или казано по друг начин вливането на свежи пари в икономиката. Това би помогнало и помага в редица страни (колкото и да е дискуссионно за различните икономически школи), но в България съществува проблема, че фирмите, които имат нужда от кредитиране са вече свръх задължени или пък няма с какво да гарантират нови кредити – просто нямат активи, които да заложат пред банките. Голяма част от фирмите дори залагат вземанията си не само от клиентите, но и ДДС-то по тези вземания. Следващата графика илюстрира и един друг проблем, а именно съотношението между приходи и задължняост:

Съотношение между приходите от продажби и задълженията

БЪЛГАРСКА СТОПАНСКА КАМАРА
BULGARIAN INDUSTRIAL ASSOCIATION

От друга страна се увеличават лошите и реструктурирани фирменни кредити:

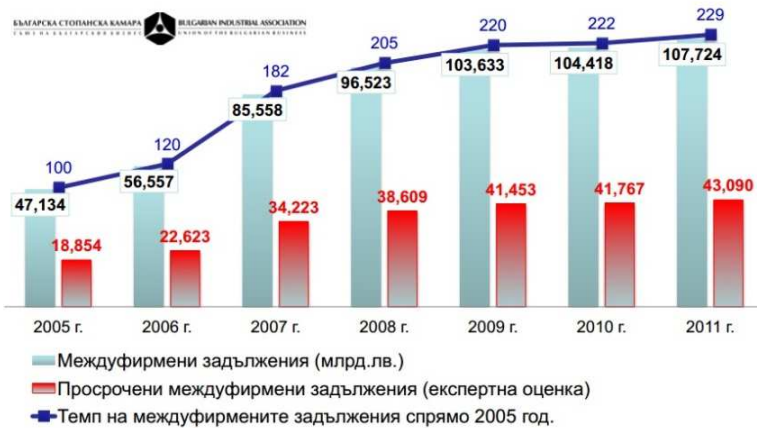
Лоши и реструктурирани кредити към Ноември 2012 г.

Източник: Българска Стопанска Камара

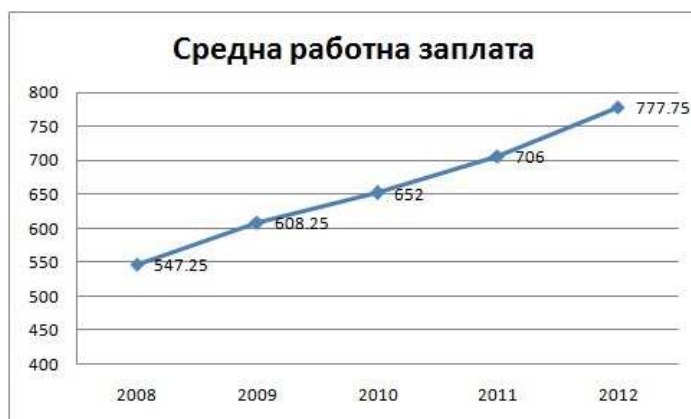
От трета страна междуфирменните задължения растат, както е видно и на графиката по-долу:

Междуфирмени задължения

По мое мнение много по-голямо въздействие би оказало комбинирано въздействие чрез гаранции за вземанията от държавата плюс гаранционен фонд за кредитиране с цел отпусване на междуфирменната задлъжнялост, отколкото директното вливане на пари. В защита на тази теза ще посоча, че все по-обичайна практика е фирмите да търсят вземанията от клиентите, от които имат вземания, за да направят цесия и ако трябва да вземат дори стока, която би могла да им е необходима. И това е от директни мои практически наблюдения. Една допълнителна възможност лансирана от Българската стопанска камара е изграждането на клирингова къща, включително и факторинг.

Нека сега се върнем към друг съществен фактор – пазарът на труда. Вече коментирахме нивата на безработицата. Тези нива биха предполагали по макроикономическа логика, че ниското търсене на работна ръка ще доведе до спад на нейната цена. С други думи, че средната заплата в страна ще падне. Ето какво казват обаче данните на НСИ:

Източник: НСИ

Както се казва: „Изненада-а!”. Работната заплата расте и то със солидни темпове. Нещо повече – за периода Януари 2008-ма Декември 2012 г. инфлацията е 20%, а ръста на средната работната заплата – 42%! Парадокс ли е това? Може да се каже, че не. Първо, защото през годините държавните служители получаваха явни и неяви бонуси и увеличения на заплатите (обикновено чрез игри в щата и през европейски фондове) и от друга търговските и производствени дружества намалиха до минимум (а някъде и до нула) ниско квалифицираните работни места, като секретарки, шофьори, чистачи, общи работници и т.н. Тези служители не носеха реално добавена стойност за фирмите и те изчистиха своите човешки ресурси от такива кадри. По правило тези кадри са с най-ниските заплати - често минималната работна заплата. Така при по-малък размер на персонала, но по-специализиран и с по-високи заплати средната работна заплата в страната се повиши. Освен това фирмите бяха принудени от свитият пазар да оптимизират всячески своята дейност и да вдигнат своята производителност на персонала. Разбира се трябва да кажем, че на места (предимно чуждестранни компании) имаше и леки увеличения на заплатите на служителите.

Кое е положителното в тази тенденция? Първо, производителността на икономиката и респективно нейната конкурентоспособност нарастват – повече продукт се реализира от по-малко персонал. Това от своя страна би довело до по-бърз растеж при увеличаване на търсенето. Второ – при повишаване търсенето на работна ръка ще се повишат и стартовите заплати (особено за специалистите), при които започва търсенето. Това ще доведе като цяло до по-бързо предвижване на сегашните нива на заплащане (3,7 евро на час) към европейските (39 евро на час).

Кои обаче са негативите? Веднъж намалена (съкратена) поддържаща (не генерираща добавена стойност) или пък аутсорсвана дейност почти никога не се възстановява. С други думи казано, фирмата се „научава да живее” и без тази ниско-квалифицирана длъжност. Това ще доведе до още по-слабо търсене на ниско-квалифицирани кадри и респективно до увеличаване трайно безработните ниско-квалифицирани хора. Втора – повишаващата се средна работна заплата ще намали предимствата на България като атрактивна дестинация от гледна точка на ниски работни заплати.

Ако трябва да разгледаме секторният разрез, най-проблемните сектори у нас, в които се наблюдава концентрация на фирми в затруднение и/или несъстоятелност са строителството, товарните превози, добивният сектор, производството на текстил и търговията на дребно. Като най-успешни можем да открием фармацевтичният сектор, ИТ-сектора и селското стопанство. Като цяло за Европа най-проблемни също са строителството, производството и търговията.

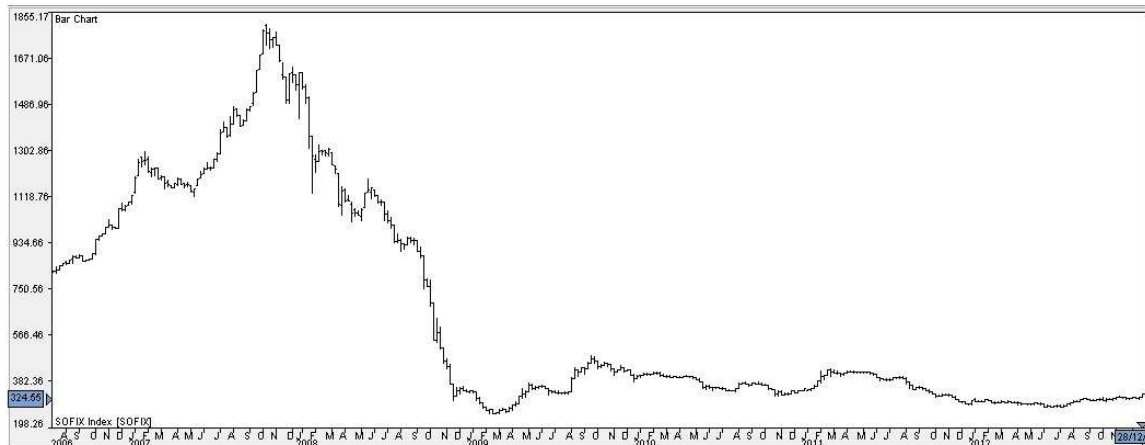

Най-силни са секторите с висока добавена стойност, както образованието и здравеопазването, въпреки нуждите от реформи.

Енергетика?! Наистина само една дума е достатъчна. Нека я подсилим и с думите на г-н Орешарски - "НЕК в момента е в колапс. На него му липсват няколко милиарда и това е резултат от последните няколко години. НЕК никога не е бил в толкова лошо състояние. Като казвам лошо, то е близко до технически фалит, а това е НЕК, не е просто една баничарка". Нека да добавим и думите на министър Стойнев – „Секторът енергетика е във финансов колапс и в срив. Системата е изцяло дестабилизирана от страна на политики, на цени... Добрата новина ще бъде ако на 1 юли цената на тока не се вдигне. Основната цел на това управление е да не се увеличи цената на тока за крайният потребител.” Най притеснителното в тези изказвания не са думите „колапс” или „срив”, а декларираната основна цел. Не може основна цел да бъде цената! Цел трябва да бъде ефективността и прозрачността! Няма да навлизаме допълнително в анализа на този важен сектор, защото се нуждаем от много по-задълбочен и пълен набор от данни. Не само това, но и ще е прибързано преди да са излезли официалните отчети на Българският енергиен холдинг и Националната електрическа компания за 2012 г. Също така е важно да се изчакат пълните доклади по проверките на Световната банка и Европейската комисия. Проблемите са много дълбоки и за съжаление липсват достатъчно данни за анализ, но съдейки по официалните и заверени финансови отчети за 2011 г. можем само да попитаме – вярвате ли, че компания генерираща 6.1 милиарда оборот и разполагаща с налични средства за 1 милиард ще бъде оставена да фалира(това са официалните данни от отчета на БЕХ)?! Въпросът наистина е риторичен! Ето защо ще си запазим правото в специален анализ да разгледаме проблемите в енергетиката, когато данните са достатъчни за правдив анализ. Нека в защита на гореказаното да завършим с констатацията от предварителният доклад на Европейската комисия - "Сложната и непрозрачна структура и функциониране на сектора, които са до голяма степен резултат от регулаторната и законодателната рамка, създават недоверие сред ползвателите на системата и повдигат съмнения за лошо управление, злоупотреби и широко разпространени твърдения за корупция."

И накрая движението на един друг показател – SOFIX. Искаме да обърнем внимание на него защото навсякъде по света това е барометъра, който отмерва сърдечният ритъм на икономиката. Всяка промяна в икономическата конюнктура или дори изказване на ключов служител рефлектира върху акциите на компаниите и респективно върху индекса. Ето и графиката за Българската Фондова Борса:

Движение на SOFIX - Българска Фондова Борса

Източник: Българска фондова борса

За да избегнем още в началото критиките за това че движението на акциите на Българска фондова борса не отразява състоянието на икономиката ще кажем, че в случая ги използваме като референция. Колкото и да не са значими отделните краткосрочни колебания трендовете в рамките на 7-годишен период са съществени за анализа. Вижда се, че растежа до 2008-ма година се отразява, както и че резкият спад след този период също не е убегнал на борсовите играчи. След резкият спад, след това от началото на 2009-та до края на 2012-та година се наблюдава едно почти констатно движение на индекса. Нека сега обаче погледнем движението на други два индикатора – Дау Джонс на Ню-Йоркската фондова борса и DAX на немската:

Движение на Dow Jones

Движение на DAX

Източник: NYSE-DJI / DAX

Какво се набива на очи? Докато в България борсата след спада в края на 2008-ма година е почти права линия като стойност, то при борсите в Германия и САЩ показателите в същият период дори надминават пред-кризисните стойности. Разбира се това са едни от най-силните икономики в света, но точно те би трябвало да са отправна точка или бенчмарк за нас. Едва ли едно сравнение с Гърция би било полезно или пък удачно в този случай.

Друг съществен момент са административните тежести като лицензионните режими, такси, правила за усвояване на европейски средства, правила при провеждане на обществени поръчки и т.н. и т.н. Допълнително към всичко това са мудните съдебни процедури. Един пример от моята практика – въпреки, че при ревизия по ДДС от страна на НАП бе направена неправилна констатация за неправомерно възстановено ДДС в размер на 3500 лева, не предприех мерки за защита в съда и отпадане на тази констатация, защото това щеше да отнеме години и времето което щеше да изразходва моят персонал като се обърне в пари щеше да струва многократно повече.

Подробен анализ на всички проблеми касаещи т.нар. административни тежести е почти невъзможно поради огромната конкретика, в която трябва да се навлезе във всеки един случай. Или пък ако се направи пълен анализ заедно с всички плюсове, минуси и особености, то такъв анализ би обхванал стотици страници.

Едно обаче е сигурно държавната администрация е неефективна. В подкрепа на това твърдение е проучването на Института за пазарна икономика – „Успехите и провалите на българските правителства (1998-2012)” където се анализират всички публикувани доклади на Сметната палата. В графиката по-долу се дава синтезирана картина на цялото изследване:

Общ брой на успехите, провалите и неклассифицираните случаи (1998-2012)

И сега нека се върнем отново към нашият основен въпрос – „Какво е състоянието на държавата?” Анализът показва – крайно лошо. Без никакви допълнителни уговорки или смекчаване на изказа.

Но ... имаме ли вече цялата истина за състоянието на държавата след макро- и микроикономическият разрез. Според мен все още не. По мое мнение за да е далеч по-пълна картината трябва да вземем под внимание и може би най-важният

пласт – семееният (личен). По друг начин казано да изследваме какво е състоянието на семейните финанси, т.е. как отделният индивид усеща всички тези макроикономически и микроикономически показатели. А това е важно! Много важно, защото каквото и да се говори на бай Добри от Горно Нанадолнище за CDS или Съотношение на бюджетен дефицит към БВП той ще си казва „дреме ми на праза, щом портфейла ми не намаза”.

Няма да се спираме на конкретни цифри за ръста на доходите или пък безработицата, защото вече ги обяснихме в макроикономическият и микроикономическият пласт на нашият отговор. Нека погледнем нещата от една различна и може би нетрадиционна за България гледна точка. Тази гледна точка понякога е силно оспорвана дори в анализите за развитите страни, но по мое мнение дава много точна и ясна картина на това какво се случва със семейните финанси. Това е анализа на благосъстоянието на българските семейства. В този показател се включват стойността на жилищата, акциите, размера на банковите сметки и други активи, както и обема на кредити и други задължения които имат гражданите. Съществуват различни методологии в различни страни и те понякога водят до изненадващи и дори спорни резултати. Ние се ограничихме до следните стойности в таблицата по-долу:

Богатство на домакинствата (в хил. лв.)

	2008	2012	Разлика (2012-2008)
Стойност на жилищата*	328,083,533	250,947,997	(77,135,536)
Депозити в банките на домакинствата (източник БНБ)	32,322,594	48,769,342	16,446,748
Средства във взаимни фондове (източник БНБ)	597,583	401,310	(196,273)
Средства в пенсионни фондове (източник КФН)	2,303,294	5,709,220	3,405,926
Кредити на домакинствата (източник БНБ)	(48,347,846)	(53,826,747)	(5,478,901)
Кредити от други небанкови кредитни дружества** (източник БНБ)	(1,762,706)	(1,879,564)	(116,858)
Общо	313,196,452	250,121,558	(63,074,894)

* - Данните са на НСИ, като е взет размера на жилищните площи и е умножен със средната стойност на квадратен метър

** - Взет е общият размер на отпуснатите кредити, като е възможно макар и малко вероятно да има отпуснати кредити и на фирми

Тук не сме включили стойността на притежаваните акции например, както и други стойности, които биха били полезни, но данните за тях ще бъдат изключително спорни. От друга страна не вярваме това да изкриви генералните изводи в нашето изследване, защото например дори и огромният спад при акциите (виж данните за българската фондова борса) едва ли ще промени съществено картината за страната, предвид малкото индивидуални инвеститори притежаващи акции.Ето

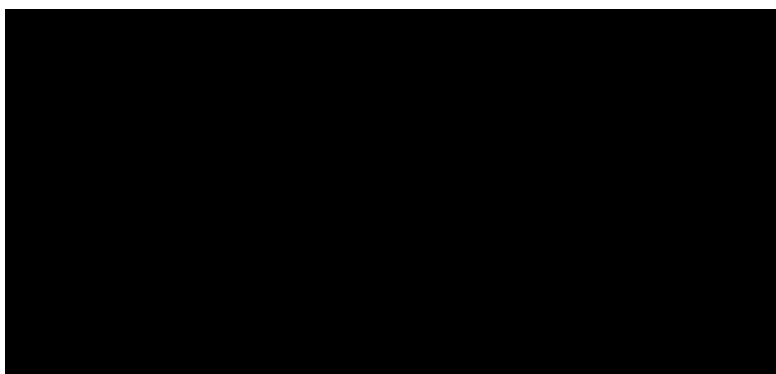
защо считаме, че тези данни са изключително интересни и достатъчно правдиви за да видим състоянието на българските домакинства.

От данните представени в таблицата можем да заключим, че за четири години домакинствата са понижили своето благосъстояние с 20% или с 63 милиарда лева. Казано по друг начин „имането“ на българина намалява.

Нека разгледаме ситуацията и през погледа на всеки един българин. Ако използваме данните на Националният статистически институт за населението на България за 2011 г. , а именно че българите сме 7 364 570 човека, то тогава (нека отново използваме старата българска думичка) „имането“ на българина намалява от 42 527 лева на 33 963 лева (за сравнение благосъстоянието на средното американско семейство по данни за първото тримесечие на 2013 г. е 540 000 долара). Ако трябва да го пречупим през месечният размер, то тогава имотността на българина е намалявала всеки един месец през този четиригодишен период с почти 180 лева.

Тук не е взето под внимание друг фактор – притежаваната земя, но вярваме както и при акциите, че първо това няма да измени съществено картината и второ, че огромна част от земята притежавана от отделни домакинства вече е продадена и тя дава изменение в ръста на депозитите, т.е. картината на благосъстоянието би се утежила допълнително.

Нека се спрем и на най-същественият показател увеличаващ благосъстоянието на домакинствата, представени в таблицата по-горе, а именно депозитите. В следващата таблицата сме дали разпределението на депозитите в зависимост от техният размер:

Преди да коментираме данните нека кажем защо сме избрали това разделение. Считаме че до 10 000 лева депозитите са за ежедневни нужди, акумулиране на паричен ресурс за покупка на домакински уреди или лек автомобил на старо.

Накратко, както е казал народа – „бели пари за черни дни”. Границата от 100 000 лева избрахме като един вид хем гарантирани от държавата сума, хем достатъчно голяма, за да се купи приличен имот.

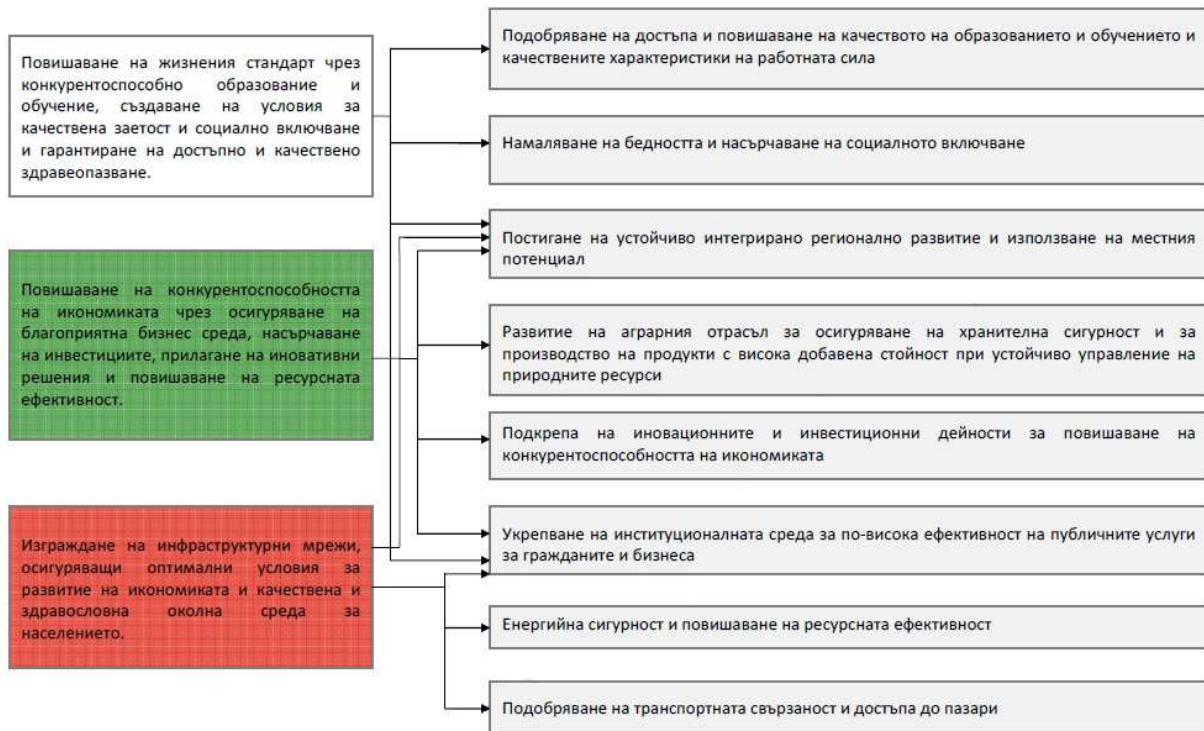
Първосигналният коментар на тези данни би бил – „бедните обедняват, богатите забогатяват”. Колко и да е очевиден този факт бихме искали да надскочим това „първосигнално” отношение. За мен много по-съществен е моментът, че 22% от депозитите са на съществена стойност и те са оставени „специ”, въпреки че са достатъчни за инвестиция в голям имот, започване на малък бизнес или разрастване на съществуващ такъв. Ето защо идеята за изкарване на тези пари и влагането им в реалната икономика чрез данък върху лихвите от депозитите не е напълно лишена от смисъл. Неправилен обаче беше инструмента за това, а именно чрез „данък”.

Тази таблица служи и за друго – да се покаже, че усреднените показатели в голяма степен изкривяват картината, защото например ръстът на депозитите в банковата система не може да се погледне едностранчиво, като спестяване. Този показател и данните в нашата таблица би трябвало да се разгледат по групи население или ако щете „класи” (колкото и марксистки да е този термин), защото ако се разгледа през призмата на бедни, средна класа и богати, тогава със сигурност ще се види че най-бедните в страната понасят огромен удар. Положението обаче с т.нар. „богати” обаче е още по-лошо колкото и странно да звучи на пръв поглед. Тези хора освен че понасят много по-голям удар (скъпите имоти например регистрираха по-голям спад от евтините), то именно те, които са призвани да бъдат предприемачите „задвижващи” малкият и среден бизнес изпитват страх от инвестиране. Този страх рефлектира върху безработицата, ръста на доходите, ръста на БВП и т.н. Така както виждаме стигнахме до уроборос-а в икономика, когато кръгът се затваря.

Накрая отново – „Какво е състоянието на държавата?” Погледнато през призмата на домакинствата – много лошо! Не трагично, а просто много лошо. А в нашият анализ дори не сме разгледали проблемите свързани със здравеопазването, образованието и общинските услуги за гражданите, което мисля, че всички ще се съгласим, че ще утежни още повече положението.

Следва последният логичен въпрос – „А сега накъде?” Колкото и да звучи странно отговорът или по-скоро отговорите на този въпрос са ясни.

Първоначалната ми реакция беше да препоръчам (все пак съм специалист в стратегическият и финансов корпоративен мениджмънт) разработването на стратегия с ясни показатели, направления и отговорности. И веднага го направих:

Дори мога да кажа, колко би струвала приблизително такава програма за действие до 2020 г. и от къде би трябвало да дойдат тези средства на всеки от изнесените в дясната страна на схемата осем приоритета:

Финансиране и програми по стратегически приоритети до 2020 г. (в млн. лв.)

Приоритет	Национално финансиране	Европейско финансиране	Друго финансиране	Общо
Приоритет 1	26,760.6	9,982.6	-	36,743.2
Приоритет 2	8,536.6	5,417.0	0.6	13,954.2
Приоритет 3	5,655.2	20,994.6	1,697.7	28,347.5
Приоритет 4	2,854.5	15,455.7	-	18,310.2
Приоритет 5	492.7	3,741.5	500.0	4,734.2
Приоритет 6	53.8	304.9	-	358.7
Приоритет 7	26.6	224.6	1,726.8	1,978.0
Приоритет 8	3,930.9	12,524.8	2,064.5	18,520.2
Общо	48,310.9	68,645.7	5,989.6	122,946.2

Истината обаче е, че това не са мои разработки. Тези данни са в проекта за „Национална програма за развитие: България 2020“. Тя е в размер на 284 стр. И

може да бъде изтеглена цялата, където в подробности да се разгледа тук:

<http://www.eufunds.bg/bg/page/809> .

Това, че вероятно не е 100% вярна във всичките си аспекти, че вероятно може да бъде преправена в редица показатели в случаят не е съществено. По-важното е, че наистина президентът Плевнелиев е прав когато каза, че проблемите са ясни и решенията са ясни. Бих добавил само – в по-голямата си степен. Или да се изразя по друг начин – „Не е нужно да откриваме топлата вода”.

Единственото което остава да се свърши е да има политическа воля за осъществяване на необходимите реформи и дейностите по тях и специалистите, които ще го направят. Уви – не виждаме към момента от тези изминали години нито много от първото, нито достатъчно от второто!